

ՍԵՌԻԱԲ ՄԱՆԻԻՆԵԱՆ

Կ. Պօլսոյ Հայոց Պատրիարքարանից ստացել ենք մայրաքաղաքի թաղային (եկեղ. ծխական) դպրոցների վիճակագրոյցը 1900 թ. համար: Այդ հետաքրքրական տախտակից հանում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները: Թաղային վարժարանների թիւը 40 է 5351 աշակերտներով երկու սեռից, 282 (խնայէս 256) ուսուցիչներով և ուսուցչուհիներով: Ամսական ծախսը ըստ աշխատանքի համար 83,556 զրուշ է: որից 53,353 զր. եկեղեցին է հոգում: 4,435 զր. գանձանակներից, իսկ 26,935 զր. Թաղապետներից: Այս հաշուի մէջ չեն առնուած այն 2,280 մանչ և աղջիկ աշակերտները որ յաճախում են պետական (300), հայ և մասնաւոր (600 մանչ - 340 աղջիկ), հայ-կաթոլիկ և ըսողք. (200 մ. 85 աղջ.) և օտարազգի 380 մանչ-460 աղջ.) վարժարանները: 282 հաշուած նաև Կ. Պօլսոյ Հայոց միջնակարգ դպրոցները: Ուշադրութեան արժանի է և այն հանդամանքը որ դպրոցները վերջին երեք տարիները յառաջադիմութիւն են արել ամեն կողմից: 1897 թ. աշակերտների թիւը 3825 էր: ուսուցիչները 199, ամսական ծախսը 58383 զր., այն ինչ ներկայ թուին աշակերտներ թիւը 5351, ուսուցիչները 282 և ամսական ծախսը 83556 զր:

* *

Բազմամէլի-ի խմբագրութիւնն ուղարկել է մեզ «Օգնութիւն Հայ որդիներին» վերնագրով մի յայտարարութիւն: Այդ թերթից տեղեկանում ենք, որ խմբագրութիւնը մտադիր է մի առանձին պատկերազարդ տետրակ հրատարակել: 2 1/2 Գրանկ 1 1/2 ր. արժողութեամբ: որից հաւաքուած գումարը Հայ որդերի պահպանութեան պիտի յատկացուի: Գործն ինքնրստինքեան համակրելի է և արժանի խրախուսանաց: Եթէ Հայ կաթոլիկ որդերի խնամատարութեան համար գործադրուի:

Դեպքից օգտուելով սակայն յիշատակում ենք Հայաստանեայց եկեղեցու հարազատներին որ Կ. Պօլսոյ Ամենապատիւ Պատրիարք Տէր Սրբազան Օրմանեան Արքեպիսկոպոսի անդու ջանքերով ծածկահայոց վանքերում և քաղաքներում բացուել են բազմաթիւ որբանոցներ: Երբոր ենք կարգում մեր քրիստոնեայ եղբայրներին չմոռանալ այդ քրիստոնէական ճշմարիտ բարեգործական հաստատութիւնները որ մեր եկեղեցու հօտի պահպանութիւն և նորա անուան պայծառութեան լաւագոյն միջոցներից են:

«Արժանի է մշակն վարձու իւրոյ» * Այս մի ճշմարտութիւն է, որ ամեն բարոյական անձնաւորութիւն պարտաւոր է խոստովանել: Թէպէտ մշակները զանազանում են իրանց կատարած գործերով՝ մէկը քիչ է աշխատում միւսը շատ: կամ մէկի աշխատանքը աւելի յարգի է քան միւսինը: բայց ընդհանուր ճշմարտութիւն է, որ ամեն մշակ անխտիր լինի նա հողի մշակ, թէ մաքի և զգացմունքի արժանի է իւր վարձին:

Այստեղ մենք պիտի խօսենք մի ժրջան մշակի մասին: որ իւր գործերով պատկանում է վերև յիշած երկրորդ կարգի մշակներին: այսինքն այն աշխատաւորների կարգին, որանք յանձն են առել ծանր և պատասխանատու գործ և ջանք չեն խնայել կարելոյն չափ մեծ արդիւնք ցոյց տալու: Այդ անխոնջ մշակը՝ ամենքիս յայտնի մանկավարժ, պ. Ս. Մանդինեանն է:

Հասկացուի սակայն թէ այստեղ նորա մանրամասն կենսագրութիւնը կամ գործերի քննութիւնն ենք անում, այլ մեր նպատակն է շատ համառօտ կերպով գծել նորա կեանքի մի քանի հանգամանքները, և ցոյց տալ որ նա իրօք մեր ազգի ջանասէր և արդիւնարար մշակներից մէկն է:

Սեդրաք Մանդինեանը ծնուել է 1844 թ. Սղնախ քաղաքում: Ազնուական ընտանիքի զաւակ լինելով, ընտանեկան լաւ կրթութիւն ստանալուց յետոյ՝ 1857—1863 թ. ուսել է Հաղարեան ճեմարանում. յետոյ մի և նոյն ժամանակ ծառայել Թատրոնական գործին և նպաստել նորա յառաջադիմութեանը այն ժամանակ, երբ մեր մէջ նոր էր երևան եկել Թատրոն գաղափարը: 1868—1869 թ. ուսանում է Պետերբուրգի համալսարանում. սպա անցնում է արտասահման և գերմանական այլ և այլ ուսումնավայրերում. (Հայդելբերգ, Հայպիդ, Գոթթա) և Վիէննայում՝ հիմնաւորապէս ուսումնասիրում է մանկավարժութիւնը:

Հայրենիք վերադառնալուց յետոյ՝ սկսում

է իւր մանկավարժական բեղմնաւոր գործունէութիւնը 1874 թ. մինչեւ այսօր:

Գերմանիայից եկած տարին նա ստանձնում է Ներսիսեան ուսումնարանի տեսչութեան պաշտօնը. նոյն տարին մասնակցում է Թիֆլիսում գումարուած հայ ուսուցիչների ընդհանուր ժողովին. ուր նա մի դասախօսութիւն է կարդացել «Ուսման նախագիծ ազգային ուսումնարանների համար» վերնագրով: Այդ դասախօսութիւնը յետոյ հրատարակուեցաւ առանձին տետրակով: Տեսչութեան և ուսուցչութեան պաշտօն է վարել նաև Շուշուայ և Երևանի թեմական դպրանոցներում: Իսկ Գ. Ամարանում երկար ժամանակ ուսուցչութիւն է արել և բազմաթիւ ուսուցիչներ կրթել եւրոպական մանկավարժութեան պահանջների համեմատ՝ տեսականի հետ տալիս որդիւնով նրանց և ձեւարանին կից հաստատուած վարժոցի փորձնական դասերով: Պ. Մանգինեանցի հմուտութեան, եռանդի և Զանոսիրութեան համար վկայել կարող են նորա բոլոր աշակերտները: որոնցից մէկը լինելու պատիւն ունիմ և ես: Ս. Մանգինեանց այն սակաւաթիւ ուսուցիչներից մէկն է եղել որ իւր աշակերտների մէջ կարողացել է ճշմարիտ յարգանք զարթեցնել զէպի իւր անձը, մի յասկութիւն, որ մանկավարժական գործունէութեան յաջողութեան էտկան պայմաններից մէկն է և որը վայելել է նա լիւրջի իւր ճշմարիտ արժանաւորութեան համաձայն: Դասարանի մէջ նորա վարժուէքը աշակերտների հետ պարզ էր և անկեղծ, դառ պահանջելու ժամանակ թէև ճիշդ, բայց վերին աստիճանի քաղաքավարի և մեղմ, որով և աշակերտները հարկադրուած էին նոյն տեսակ լինել, ամեն Զանք գործ դնելով՝ բաւականութիւն առ յարգելի ուսուցչի ցանկութիւններին: Դալով վարժոցի ղեկավարութեանը դարձեալ այն պիտի տեսնէ որ ամեն անգամ մարդ զգում էր, երբ նա դասերի վերայ քննութիւն էր անում, թէ ինքը մի բան հասկացաւ, մի բան սովորեց, որովհետև իւր օխալները շատ պարզ և ակնյայտի կերպով իր առաջ զրին ու ցոյց տալին: Թէ նոյանից ինչպէս պէտք է զերծ մնալ:

Ստեփան պ. Մանգինեանի գործունէութիւնը չի սահմանափակում միայն հմուտ և եռանդուն ուսուցչութեամբ, նա դաստիարակչական գործին նպաստում է և գործով և խօսքով: Մա չի բաւականանում իւր մանկավարժական սկզբունքները գործադրելով և ուսուցանելով միայն իւր աշակերտների շրջանում (որոնք ապագայում նոյնպէս նոյն սկզբունքների տարածողներն են լինում), այլ կանոնաւոր դաստիարակութեան գործը աւելի ևս արագացնելու համար, ուսուցչութեան միջոցին էլ իրար յետևից հրատարակում է բազմաթիւ մանկավարժական գրութեան, դասադրքեր, մանկավարժական — հոգեբանական բովանդակութեամբ յօդուածներ մեր պարբերական հրատարակութիւններից «Մեղուի», «Փորձի» իւր վարժարանի, «Արձադանքի», «Նոր-գարի» և «Արարաթի» մէջ: Այս վերջինս մինչև այսօր էլ շարունակում է աշխատակցել՝ տալով ամեն համարում թարգմանական կամ ինքնուրոյն յօդուածներ մանկավարժական կամ հոգեբանական բովանդակութեամբ: Պ. Ս. Մանգինեանի առանձին գրքոյն է 1875 թ. տպագրուած «Դպրոցական սահմանադրութիւն»-ը, որի մէջ նա տալիս է (մանկավարժական նոր մեթոդների վերայ հիմնուած) ուսումնարանական վարչութեան իւրաքանչիւր անգամին վերաբերեալ կանոններ: Այս փոքրիկ գրքոյի ժամանակին մեծ ազմուէ է հանել: Պ. Մանգինեան իր հասկալորդներին պատասխանելու և շատ խնդիրներ աւելի պարզարանելու համար, հրատարակում է իւր երկրորդ գործը՝ «Մանկավարժական տարակուսանքները» 1875 թ.:

Հետեւեալ տարին էլ լոյս է տեսնում «Ուսման նախագիծ ազգային ուսումնարանների համար» գրքոյի: Այս մի ծրագիր է մեր ուսումնարաններում աւանդելիք առարկաների, որի իւրաքանչիւր կէտը մանրամասն բացատրութիւններով լուսարանած է: Այստեղ հեղինակը խօսում է նաև այն սկզբունքների մասին, որոնց հիման վերայ ազգային ուսումնարաններում աւանդուելիք առարկաների ընտրութիւն պէտք է անել: 1879 թ. էլ հրատարակեց «Կրօնք» վերնագրով մի հոգեբանական հետազօտութիւն:

որի առիթը եղաւ մի ինչ որ Կոստանեանի Մեթոդի վրայ գրքոյիւր որ բարձրագոյն կրօնի մասին թիւր և մեր ընթերցող հասարակութեան համար վնասակար գաղափարներ էր տարածում։ Պ. Ս. Մանդինեան իբրեւ աշաղութ մանկավարժ հոգով սրտով կանոնաւոր բարոյական դաստիարակութեան գործին նուիրուած անձն աւանդապէս նկատուած է իւր կրթութեան դաշտում ցանաճ բարոյական սկզբունքների մէջ ընկած այդ շար որումը և խնայն արմատախիլ անելու ձգտում։ Իւր հետազօտութեան մէջ նա խնդրի վերայ նայում է հոգեբանական հայեցակիւններով Ա. դիսուս քննում է կրօնի գեղասիրական (էստետիքական) պատճառները։ Բ. դի. կրօնի գործնական պատճառները։ Գ. դի. կրօնի տեսական պատճառները։ Դ. դի. կրօնի զարգացման արդիւնքը։ Ե. դի. Յայտնութեան կրօն։ Զ. դի. կրօնի ձևանալը։ Հրապարակաւ Այսպէս բազմակողմանի հետազօտութեամբ և հոգեբանական հիմունքներով հաստատուած է կրօնի անհրաժեշտութիւնը և միանգամայն բնաջինջ անում Մեթոդի վերայ գրքի մէջ քարոզուած այն վտանգաւոր սկզբունքները թէ կրօնը մարդկային յառաջադիմութեան համար վնասակար է։ Թէ հարկաւոր է բոլորովին ջնջել կրօնականութեան զգացումը մարդկանց սրտից։ Կամ եթէ հարկաւոր է մի համեմատութիւն անել կրօնների մէջ խոստովանելու որ մահմետականութիւնը քրիստոնէութիւնից բարձր է։ Այսպէս պ. Մանդինեան իբրեւ ճշմարիտ մշակ մի կողմից զգուշութեամբ հօկում և պահպանում է իւր անդաստանը շար որումներից մի կողմից էլ շարունակում է բարի սերմեր ցանել։ Բացի վերոյիշեալ գրուածքներից պ. Ս. Մանդինեան հրատարակում է նաև շատ դասագրքեր մեր ազգային ուսումնարանների համար և զանազան առարկաների դասատուութեան ձեռնարկներ ուսուցիչների համար։ Ազգային ուսումնարանների համար նորա հրատարակած դասագրքերը հետեւեալներն են։ Ա) Հայերէնի առարկայի դասընթաց Ազգային ընտանեկան աշխարհ. Բ. տարուայ դասընթաց Դիւցազնական աշխարհ. Գ. տ. Նահապետական աշխարհ Բ) Հինգելի բանաւոր և գրաւոր խնդիրներ ծխական դպրոցների համար։

Գ) Կեանքի հանգամանքների համեմատ թուարանութիւն ծխական դպրոցների համար։ Դ) Համառօտ մանկավարժութիւն։ Այս բոլոր դասագրքերն էլ մի ժամանակ մեր ուսումնարաններում դորձադրուում էին և համարուած էին ամենայնայնորէն ձեռնարկները երեսաների համար։ Ուսուցիչներին դասատուութեան ժամանակ առաջնորդելու համար նա հրատարակել է իւրաքանչիւր առարկայի աւանդման մեթոդը։ Ա) Ռուսերէն դասատուութեան եղանակ։ Բ) Կրօնի դասատուութիւն։ Գ) Իրադնական դասեր։ Դ) Հայերէն լեզուի դասատուութիւն։ Ե) Բերականութեան լուծումն։ Զ) Մայրենի լեզու։ Սոքա բոլորն էլ այնպիսի գործեր են որ ամեն հայ ուսուցչի անհրաժեշտ է ուսուցման դժուարութիւնները լուծելու համար։ Պ. Մանդինեան բացի այս ինքնուրոյն գործերից արել է նաև շատ թարգմանութիւններ որոնցից լոյս են տեսել միայն երկուսը։ 1) Անժամանակ թատրոն 1896 թ. և 2) նոյն թուին Դաստիարակութեան զօրութիւնը։ Այս երկու գործերն էլ սերտ կապուած են մանկավարժութեան հետ որովհետև կրթութեան գործին են վերաբերում։

Այսպիսով ուրիմն մենք տեսնում ենք որ պ. Ս. Մանդինեան ծառայում է միայն իւր մանկավարժական կոչմանն ու հաստատուն և անյողգող քայլերով գործադրելով բոլոր հնարաւոր միջոցները ուսուցչութեամբ թերթերի մէջ յօդուածներ տպելով և դասագրքեր պատրաստելով և մանկավարժական գիտութիւնը մատչելի դարձնելով հայ ուսուցչին։ Այս համառօտ կենսագրական էլ կարծում ենք բուական էր նորա բեղմնաւոր գործունէութեան մասին թեթեւ գաղափար տալու համար։ Նորա գործը աւելի արժէք է ստանում մեր աչքում այն պատճառով որ նա մենակ է մեր դպրոցների մէջ մանկավարժական դասաւանդութեան մեթոդ մոցրել և շարունակել մինչև այժմ։ Նորա պաշտօնակից Բահաթըրեանը տարաբաղդարար վախճանուեցաւ հազիւ իւր գործն սկսած։

Այսպէս 25 ձիգ տարիներ իւր կեանքը զրիչը կրթութեան գործին նուիրելուց յետոյ՝ դառն հիւանդութեան պատճառով ա-

կամայ ստիպուած է թողնել այս ամսի վերջին* իւր սիրելի ասպարէզը: Հիւանդութիւնը փոանգաւոր է դարձել մանաւանդ աչքերի համար: Պ. Մանգլինեանցը հեռանում է մանկավարժական գործունէութիւնից՝ ծանրաբեռնուած բազմանդամ ընտանիքով նիւթապէս անապահով և հիւանդ վիճակի մէջ: Ցանկալի էր, որ զոնէ ծերութեան հասակում միջոց ունենար բժշկուելու իւր տանջող հիւանդութիւնից և փոքր ինչ խաղաղ կեանք վայելէր: Սորա բազմաթիւ բարեկամների և աշակերտների համար անշուշտ թանգ է երկարամեայ անխոնջ մշակի առողջութիւնը: Պ. Մանգլինեանցը թէև հեռանում է ուսուցչական ասպարիզից, սակայն դեռ շատ սպասելիքներ ունինք մեր աղքատիկ գրականութեան համար: Բայց եթէ ոչինչ էլ չքսպասէինք, «արժանի է մշակն վարձու իւրոյ»:

Պ. Ս. Մանգլինեանի 25 ամեայ յօրեղեանի առթիւ փետր. 26-ին ձեռնարկուում կատարուած նամակը:

Յկաւ վերջապէս այն օրը, որին այնպէս փափաղով սպասում էինք բազմաշխատ ուսուցչի երախտապարտ աշակերտներս: Փափաղի և տենչանաց առարկայ էր մեղ համար այդ օրը, որովհետև առաջին անգամ առիթ պիտի ունենայինք հրապարակաւ երախտամատոյց լինել մեր սիրելի ուսուցչին:

Նրեկոյ էր, Ճեմարանի վերին միջնոցքը, հանդիսարանի ծակառը զարդարուած էր գոյն-զգոյն լապտերներով: Հանդիսարանը լուսաւորուած էր և զարդարուած: Ուրախ էինք բոլորս: Բայց այս ուրախութիւնը նման չէր, Ճեմարանում կատարուած միւս հանդէսների միջոցին մարդու վրայ եկած, սովորական ուրախ տրամադրութեանը: Մի ուրիշ զգացում, շատերի համար բոլորովին նոր հոգեկան վիճակ էր: Ուրախ էինք, որ տօնում էինք մեր

* Այս յօդուածը պատրաստուած էր փետրուարի օրօրակի համար: Բայց ճարտարապետ մեզինց անկախ պատճառով ժամանակին հրատարակել չկարողացանք: Ստան կցում ենք ևս պ. Մանգլինեանցի 25 ամեակի առթիւ ձեռնարկուած կատարուած ընտանեական, համեմատ հանդիսի համառօտ նկարագրութիւնը:

յարգելի ուսուցչի 25 ամեակը և տխուր, որ միևնոյն ժամանակ բաժանման հանդէս էր այն:

Հիշեց Ճեմարանի զանկագի ձայնը՝ հաւաքուեցին աշակերտները՝ հանդիսարանում: Մտաւ հանդիսարան նաև պատկառելի մանկավարժը շրջապատուած իւր աշակերտ՝ ուսուցիչներով, յարգող միտքաններով և պաշտօնակիցներով: Մատաղ սրտերը թունդ ելան և ծափահարութեանց ու կէցցենների ձայնով թնդացրին Ճեմարանը: Ստեղծին ամենքը, տիրեց փոքրիկ լռութիւն և ապա սկսուեց Պ. Ս. Մանգլինեանի կողմած զրական հանդէսը: «մեր սիրելի ուսուցչի վերջին դասը» ինչպէս բնորոշեց Հայր Կարապետը: Գ. լսարանի ուսանողներից մէկը և Բ. լսարանից երկուսը կարդացին իրենց շարադրութիւնները, որոնց նիւթը հոգեբանութիւնն էր: Առաջինը կարդաց «Մանկանց յիշողութիւնը» Բ-ը ժողովրդական հոգեբանական արտայայտութիւններ» և Գ-ը «Սովորութեան կարեւորութիւնը բարոյականութեան և մանկավարժութեան մէջ»: Շատ գեղեցիկ էին զրուած շարադրութիւնները և սիրուն էլ արտասանեցին: Դակ հայր Կոմիտասի խումբը, որ այժմ Ճեմարանում կատարուած բոլոր հանդէսների զլխաւոր շուքն ու զարդն է, այս երեկոյ ևս մեծապէս նպաստեց ընդհանուր ոգևորութեան ու կենդանութեանը իւր պատրաստած խորհրդաւոր և ներդաշնակ երգերով:

Վերջացաւ հանդիսի զրական մասը և սկսուեց Պ. Ս. Մանգլինեանի պատուին նուիրած բաժինը: Սա կարծում եմ այդ բոլորին ներկայ ամեն հանդիսատես, Պ. Մանգլինեանին յարգող իւրաքանչիւր մարդ, լցուած էր մի բան ասելու, մի բան խօսելու, գէպի քրանաշան գործիչը իւր մէջ յուզուած աղնիւ անկեղծ զգացումները մի կերպ արտայայտելու տենչով: Բայց որովհետև շատ պատճառներով այդ անհնարին էր, ուստի ինչպէս ումէն անգամ այդպիսի դէպքերում այնպէս և այս անգամ քչերին վիճակուեց իրենց զգացումները խօսքերով արտայայտելու բողոքն ունենալ: Հանդէսը բաց արաւ Ճեմարանի տեսուչ՝ հայր Կարապետը և թարգման հանդիսացաւ ամբողջ ուսուցչական խմբի զգացմանց: Սա պատկերացրեց մեր առաջ Պ. Մանգլին-

եանի գործունեայ անձնաւորութիւնը և բեղմնաւոր կեանքը ազնիւ գործի համար նպատակաւոր ընթացքով կուող զինուորի օրինակով յիշեցրեց ամենքիս մէկ անգամ ևս որ Պ. Սեդրաքը եղել է մեր մէջ ճշմարիտ կրթութիւն տարածող առաջին մանկավարժը որ նա է եղել կանոնաւոր ուսուցման օրինաւոր դաստիարակութեան գործին նուիրուած ուսուցիչների ուսուցիչը։ Խօսքը վերջացրեց սրտազին բարեմաղթութիւններով ամենքիս կողմից ցանկալով նորան շուտափոյթ ապաքինումն և կրկին դարձ գէպ իւր ուսուցչական ամբիոնը։ Ետագիւր մանկավարժին նուիրուած այս խօսքերը մեծ ոգևորութիւն յառաջ բերին հանդիսականների մէջ և բռն ծափահարութիւններն ու կէցցէները կրկին հնչեցին։ Այնուհետև հոգեւոր Տիրոջ գաւազակիր Արժ. Կորիւն վարդապետը կարգաց Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակը որով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը յայտնում էր իւր գոհունակութիւնը վաստակաւոր գործչին և տալիս է նորան իւր Հայրապետական օրհնութիւնը։ Մեր յարգելի բանաստեղծ պարոն Ծովհաննիսեանն էլ մի գողտրիկ ոտանաւոր նուէր բերեց Հայրապետական կոնդակից յետոյ։ Հանդիսին ներկայ էր նաև Երեւանի Թեմական Դպրանոցի տեսուչ՝ հայր Բենիկը որ իւր հետ բերել էր դպրոցի ուսուցչական խմբի մեծարգոյ յօրեկանին ձօնած ուղերձը։ Հայր Բենիկը այս ուղերձը անձամբ կարդաց և որպէս Պ. Մանդինեանի նախկին աշակերտ քանի մի սրտաշարժ խօսքեր էլ իւր կողմից աւելացրեց։

Զգացմունքների արտայայտութեան մէջ անմասն չմնացին նաև Պ. Մանդինեանի նորագոյն աշակերտները՝ Ծեմարանիս արդի ուսանողները։ Բ. լսարանցիներից մին ի գիմաց բոլոր աշակերտների մի քանի խօսք ուղղեց իւր ուսուցչին և մատոյց ընկերների պատրաստած ընծան։ Ընծաներ մատուցին նաև Ա. և Գ. լսարանի սաները առանձին առանձին։ Ստացուել էին բաղմամբ շնորհաւորական հեռագիրներ Թիֆլիսից, Բագուից, Մոսկուայից, Շուշուց, Նոր—Նախիջևանից, Նուխուց և ինչ որոնցից միայն մի մասը կարելի եղաւ հանդիսականների առաջ կարդալու։

Պ. Մանդինեան այս բոլոր ժամանակը լուս և մտադրալ նստած էր իւր տեղը և մերթ ընդ մերթ միայն վեր էր կենում գէպ ինքն արտայայտուած ջերմ զգացմունքներին զինի համեստ շարժմամբ շնորհակալութիւն անելու։ Ամենից վերջը միայն նա բարձրացաւ ամբիոն և զգացուած ձայնով սկսեց խօսել։ Նորա վերայ շատ խոր ապաւորութիւն էին արել ճառախօսները և ընդհանրապէս բոլոր հանգիսականների ջերմ վերաբերմունքը։ Նա մասնաւորապէս խօսքն ուղղեց իւր ամենակրտսեր սաներին Ծեմարանի աշակերտներին և յորդորեց յառաջ գնալ յառաջ անդադար անցնել յետ նայելու որպէս ինքն աշխատել է անել։ մաղթեց, սակայն որ նոքա իր վիճակին չհասնեն երբէք։ այսինքն ստիպուած չլինին իրեն պէս սկսած գործը թողնել և հեռանալ երբ դեռ ոյժ են զգում իրենց մէջ։ Մեր յարգելի ուսուցչի խօսքերից առհասարակ երեւում էր որ նորա համար շատ ծանր էր գործը թողնել և գնալը թէև գուցէ առ ժամանակ միայն երեւում էր որ դեռ շատ վառ է նորա մէջ գործելու տենչը աշխատելու փափագը։

Անշուշտ այդ զգացման շնորհիւ էլ նա 25 տարի շարունակ կուել է իւր հիւանդութեան հետ բայց ոչ մի անգամ նրա պտտածոսով գործը չի թողել։ Սակայն այսօր այլևս անհնարին է դարձել այդ կոխը և նա ստիպուած է հեռանալ։

Ես կարծում եմ նորան ծանաչող ամեն մի Հայի ցանկութիւնն է այժմ որ նա ցնայ առողջանայ շուտով և կրկին վերադառնայ իւր սիրած և մեզ ամենքիս համար օգտակար գործը շարունակելու։ Թէև զգուար է մեզ համար նորանից բաժանուելը բայց նորա առողջ մարմնով վերադառնալու և նոր եռանդով գործ սկսելու զիջեցիկ յուսով «բարի ծանապարհ» ենք մտալովում։

Բ. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆՔ*

ԺԸ

Հայելու Թարգմանութեան Թուակալից—1660—ընդամենը 8 տարի յետոյ 1668-ին Առակաղերքը Աղուեսաղերք վերտառութեամբ հրատարակուած է առաջին անգամ։

* Տես. Արարաց, 1900 թ. համար Ա. եր. 28։